

กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม
ของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์
The Strategies for Community Solid Waste Management by
using the People Participation in Muang Kalasin Municipality

สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์ (Surapong Leksomboon)*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการบริหารจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ศึกษาความรู้ความเข้าใจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะชุมชน เพื่อเสนอกลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาประกอบด้วย 1) ผู้บริหารเทศบาล 2 คน และผู้ปฏิบัติงานของเทศบาล 3 คน เพื่อศึกษากระบวนการจัดการขยะชุมชน เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ และ 2) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองทั้ง 36 ชุมชน จำนวน 395 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและเรียงเรียงเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า 1) กระบวนการจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน แต่ในระยะแรกประสบปัญหาด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชน และขาดการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วม 2) โดยรวมประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง ($X=3.17$) 3) โดยรวมประชาชนมีความพร้อมด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง ($X=3.10$) และ 4) กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้สอดคล้องกับ

* นักศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น
วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

วิจัยทัศนและเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การประสานความเข้าใจ กลยุทธ์การจัดการขยะแบบครบวงจร กลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และกลยุทธ์การบริหารองค์การ โดยในแต่ละกลยุทธ์ได้เสนอตัวอย่างโครงการและกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในเทศบาลอื่นๆ ให้สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย ได้ต่อไป

คำสำคัญ: ขยะชุมชน, การจัดการขยะชุมชน, การจัดการแบบมีส่วนร่วม, เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ABSTRACT

This research aimed to study the community solid waste management process of Muang Kalasin Municipality, studying the knowledge and understanding of the people and their readiness in the participation in community solid waste management, and proposing the strategies for community solid waste management by using the people participation. The samples of this study were 1) two municipal administrators and three staff who were interviewed on the process of community solid waste management of the municipality; and 2) 395 residences of 36 communities in the municipality, whom 395 persons were randomly sampling. The data was collected from the residences by using questionnaire and then analyzed by using percentage and mean. The qualitative data was analyzed by content analysis and descriptive writing.

The research results: 1) The community solid waste management process comprised of seven steps. At the beginning, there were problems caused by the lack of creating the knowledge and understanding for the people and the lack of people participation. 2) The people have had the knowledge and understanding about household solid waste management at moderate level ($X=3.17$). 3) The people have had the readiness to participate in community

solid waste management at moderate level ($X=3.10$). And 4) The strategies for community solid waste management by using people participation must be aligned with the municipal vision and goals. There are 4 strategies: strategy for people coordinating, strategy life cycle of solid waste management, strategy for participating management, and strategy for organizational management. In each strategy, the examples of projects and activities have been included so that the other municipalities can use this for the management and applications.

Keywords: community solid waste, community solid waste management, participating management, Muang Kalasin Municipality

บทนำ

นโยบายการบริหารจัดการขยะในชุมชนของภาครัฐภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้กำหนดให้มีการจัดการขยะในรูปของการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นให้มีระบบการบริหารจัดการขยะในชุมชนแบบครบวงจร ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเกิดขยะ จนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย และให้ความสำคัญต่อการนำขยะที่มีศักยภาพกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด รวมทั้งเพิ่มมูลค่าให้กับขยะ การนำขยะมาแปรรูปเป็นพลังงาน และลดปริมาณขยะที่จะต้องนำไปกำจัดให้น้อยที่สุด ซึ่งเป็นวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่ดี โดยระบบบริหารจัดการที่กล่าวข้างต้น จะมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ซึ่งจากนโยบายดังกล่าว ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในแต่ละจังหวัดที่ประสบปัญหาขยะหันมาให้ความสนใจทำการศึกษาแนวทางการจัดการขยะแบบบูรณาการขึ้นในแต่ละท้องถิ่น โดยแนวทางการนำขยะมาแปรรูปเป็นพลังงาน กำลังเป็นที่สนใจของทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2552) ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีพื้นที่ 16.96 ตารางกิโลเมตร ประชากร 34,019 คน 13,334 หลังคาเรือน แบ่งออกได้ 36 ชุมชน มีสถานกำจัดขยะ 2 แห่ง รวมพื้นที่ 137 ไร่ การทิ้งขยะวันละ 66 ตัน โดยขยะจากเขตเทศบาลเมืองวันละ 32 ตัน ที่เหลือมาจากองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นอื่นๆ 20 แห่ง วิธีการจัดขยะโดยการคัดแยกขยะ ผังกลบ ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ (เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์, 2554) มีขยะหลายชนิดปะปนกัน ดังนี้ 1) ขยะอินทรีย์ ได้แก่ เศษอาหาร ผักผลไม้ ฯลฯ 2) ขยะที่ย่อยสลายยาก ได้แก่ วัสดุพลาสติก ขวดแก้ว วัสดุโลหะ ฯลฯ 3) ขยะพิษ ได้แก่ ถ่านไฟฉาย น้ำมันเครื่อง หลอดนีออน ฯลฯ 4) ขยะทั่วไป ได้แก่ เศษหิน เศษจากการก่อสร้าง เป็นต้น เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้กำหนดการเก็บรวบรวมขยะจากชุมชนหลายวิธี แล้วแต่สถานที่ เช่น หากเป็นย่านบริเวณตลาดร้านค้า หรือถนนบางสาย จะไม่มีถังรองรับขยะหน้าบ้าน ต้องบรรจุขยะเตรียมไว้รอรถมารับขยะตามเวลาที่กำหนดหรือตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ และถ้าเป็นชุมชนก็จะมีถังขยะไว้เป็นจุดๆ ส่วนมากขยะมักจะล้นและถูกคนเก็บขยะหรือสุนัขคุ้ยเขี่ย เศษขยะกระจัดกระจาย เป็นภาพที่ไม่น่าดู เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้พบเห็น ดังนั้น ถ้าเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ไม่มีการบริหารจัดการที่ดีและยั่งยืน ก็จะทำให้เกิดปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหามลภาวะส่งผลกระทบต่อปัญหาโลกร้อน และสิ้นเปลืองงบประมาณในการกำจัดขยะมูลฝอย หรือเสี่ยงงบประมาณในการรักษาเยียวยาผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะ แทนที่จะนำเงินเหล่านั้นไปพัฒนาระบบอื่นที่จำเป็นต่อไป

ด้วยเหตุนี้เอง เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จึงได้มีการทบทวนกระบวนการดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมา และได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน โดยนำกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอย ทำให้ปริมาณขยะลดลงจากที่คาดการณ์ไว้มากกว่าร้อยละ 50 และทุกชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับเทศบาลในการกำจัดขยะมูลฝอย มีการจัดการขยะตั้งแต่แหล่งกำเนิดเพื่อลดปริมาณขยะที่ถูกทิ้งออกสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยลดลง จากการที่ขยะมูลฝอยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในหลายโครงการ และล่าสุดในปี 2554 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้เข้าร่วมใน “โครงการเสริมสร้างสมรรถนะในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” และได้รับรางวัลอยู่ในระดับดีมาก ลำดับที่ 6 เป็นแห่งแรกของประเทศ จากกรมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์, 2554) ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย คือ การนำหลักการและกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์มาใช้

ในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งเป็นการดำเนินงานของเทศบาลและคณะทำงานที่ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี คณะผู้บริหาร พนักงานเทศบาล และประชาชนในเขตเทศบาล ได้ร่วมกันเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส ทำให้ประสบความสำเร็จในเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอยภายในระยะเวลาอันสั้น และประสบความสำเร็จจนได้รับรางวัลระดับประเทศดังกล่าว ซึ่งจากการนำกระบวนการกลยุทธมาใช้ดำเนินการและการสร้างยุทธวิธีในการดำเนินกิจกรรมของโครงการนี้นับว่าเป็นตัวอย่างที่ดี (Best Practice) และน่าจะเป็นประโยชน์กับเทศบาลหรือหน่วยงานอื่นที่มีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยและกำลังประสบปัญหาและมีเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน จะได้นำหลักการ แนวคิดและกระบวนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเชิงกลยุทธ์นี้ไปปรับใช้

จากความสำคัญของปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นเหตุให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการจัดการขยะของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่ประสบความสำเร็จ โดยบูรณาการความรู้จากสภาพการจัดการขยะชุมชนที่เป็นจริงกับบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสนอกลยุทธ์ในการจัดการขยะชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ และใช้เป็นแนวทางให้กับท้องถิ่น เทศบาล และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ และบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน
3. เพื่อเสนอกลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษากระบวนการจัดการขยะชุมชนของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ตั้งแต่เริ่มดำเนินการว่ามีหลักการคิดอย่างไร มีวิธีการดำเนินการเริ่มต้นอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นข้อมูลทางลึกและเป็นจริงของปรากฏการณ์ การได้มาของข้อมูลได้มาจาก

คำบอกเล่า การให้สัมภาษณ์ จากเอกสารและพฤติกรรมที่สังเกตพบ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้ความ โดยมีข้อมูลเชิงปริมาณจากความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มาสนับสนุน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยดัง (ภาพที่ 1)

วิธีการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยศึกษาเลือกสถานที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้ เนื่องจากเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นเทศบาลที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอยเชิงกลยุทธ์ ทำให้สามารถลดปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มี 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของเทศบาล จำนวน 5 คน และกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ทั้งหมด 36 ชุมชน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 34,019 คน ใช้สูตรของ Taro Yamane ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบบทราบจำนวนประชากร โดยกำหนดความเชื่อมั่นที่ 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 395 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Sample random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ จำนวน 2 ชุดคือ ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารเทศบาล มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นนโยบาย สภาพการบริหารจัดการขยะ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนา ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ปฏิบัติงานของเทศบาล มีเนื้อหาเกี่ยวกับ การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ กระบวนการทำงาน กิจกรรมที่ดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนา 2) แบบสอบถาม สำหรับประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เนื้อหาประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะ และความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการขยะของเทศบาล และ 3) แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาข้อเสนอกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีการดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ 2) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของเทศบาล ซึ่งได้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม 2555 3) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามให้แก่ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จำนวน 395 คน ตามครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน ซึ่งได้ดำเนินการในช่วงเดือนมิถุนายน-ธันวาคม 2556 และ 4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ในแบบบันทึกที่สร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปประเด็นหลักและพรรณนาข้อความอย่างละเอียด ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยกำหนดค่าคะแนนแบบสอบถามตามเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2535) ตามระดับค่าเฉลี่ย 4 ระดับดังนี้

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.00 หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

1. กระบวนการจัดการขยะชุมชน

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารระดับสูงและผู้นำนโยบายสู่การปฏิบัติ พบว่า ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีการขยายตัวตลอดเวลา ในเขตพื้นที่เทศบาลฯ มีหมู่บ้านจัดสรร ชุมชนหนาแน่น เป็นศูนย์รวมหน่วยราชการ สถานศึกษา ตลาด ร้านค้า ที่รองรับคนจากภายนอกเข้ามาติดต่อราชการ และซื้อขายสินค้า มีประชากรจำนวน 34,019 คน อัตราส่วนความหนาแน่นเท่ากับ 2,089 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งนับว่า มีความหนาแน่นสูง และนอกจากนี้ ยังมีประชากรแฝงเพิ่มขึ้นทุกวัน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนในการสร้างขยะมูลฝอยร่วมกับคนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลฯ มากถึงวันละประมาณ 36 ตัน เทศบาลฯ

เก็บรวบรวมและขนขยะมูลฝอยจากชุมชนไปทิ้ง โดยนำไปทิ้งยังที่สาธารณะ โดยใช้วิธีการทิ้งแบบวางกอง (Open Dump) การจัดการกับขยะมูลฝอย ดังกล่าว เป็นต้นเหตุของปัญหาที่ตามมา คือ “ปัญหากลิ่นเหม็นของกองขยะ ปัญหาแมลงวัน และสัตว์นำโรคต่างๆ ปัญหาควันจากการเผาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนโดยตรง” (นายกเทศมนตรี, สัมภาษณ์)

“การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ในปี พ.ศ. 2540 ได้เกิดปัญหาวิกฤต กล่าวคือ บ่อที่ทิ้งขยะเต็มและเกิดการร้องเรียนต่อต้านของชุมชนรอบๆ ที่ทิ้งขยะ เนื่องจากกลิ่นและแมลงวันรบกวน ซึ่งเทศบาลได้แก้ปัญหาโดยคณะทำงานซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการและคณะผู้บริหาร ได้มีการประชุมหาทางแก้ไขปัญหาบ่อขยะเต็มและมลภาวะดังกล่าว แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงต้องแสวงหาแหล่งที่ทิ้งขยะแห่งใหม่ เทศบาลจึงจัดทำแผนจัดหาที่ดินเพื่อก่อสร้างสถานที่ฝังกลบขยะมูลฝอยแห่งใหม่ 2 แห่ง และได้ประชุมกับคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเจ้าของพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง เพื่อขอความเห็นชอบในการจัดซื้อที่ดินใช้เป็นสถานที่ฝังกลบขยะตามระเบียบทางราชการ ที่ประชุมมีมติเห็นชอบและขอให้เป็นโครงการร่วมระหว่างหน่วยการปกครองท้องถิ่น โดยให้เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์รับผิดชอบจัดทำงบประมาณในการก่อสร้าง” (ผู้อำนวยการสำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, สัมภาษณ์)

ปี 2541 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จัดจ้างบริษัทที่ปรึกษา ทำการศึกษาความเหมาะสม และออกแบบรายละเอียด สถานที่ฝังกลบ พร้อมกับศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ตามขั้นตอนทางราชการและได้ทำเรื่องเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง จากกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งกระทรวงฯ ได้กำหนดเงื่อนไขการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน คือ เทศบาลต้องมีที่ดินสำหรับก่อสร้างให้เรียบร้อย และได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานหรือองค์การปกครองท้องถิ่นของพื้นที่ในการก่อสร้างตามโครงการ ดังนั้น เทศบาลจึงได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข โดยได้จัดหาที่ดิน และเสนอรายงานการประชุมที่บันทึกมติของที่ประชุม อนุมัติให้ใช้พื้นที่เพื่อการก่อสร้างสถานที่ฝังกลบขยะตามเงื่อนไขการขอสนับสนุนงบประมาณ ต่อมากระทรวงฯ ได้อนุมัติงบประมาณให้เทศบาล

เมื่อเริ่มต้นจะดำเนินการ เกิดกระแสต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่แห่งใหม่ที่
ไม่ยอมให้มีการก่อสร้างบ่อฝังกลบขยะในพื้นที่ (เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์, 2546)
เทศบาลจึงแก้ปัญหาดูแลโดยชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับส่วนราชการต่างๆ
แต่ในขณะนั้น การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เกิดขึ้น ดังนั้นไม่ว่าจะ
เจรจาด้วยวิธีใดก็ล้มเหลว

ตลอดปี 2542 มีเหตุการณ์การต่อต้านคัดค้านโครงการก่อสร้างสถานที่
ฝังกลบในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก แม้แต่ในพื้นที่ที่ได้รับการอนุมัติ
จากหน่วยงานปกครองท้องถิ่นแล้วก็ยังถูกต่อต้าน จึงทำให้เทศบาลมีความกังวลใจ
กลัวจะเกิดปัญหาขึ้น ดังนั้นปลายปี 2542 เทศบาลได้ปรับวิธีการทำงานโดย
ให้ความสนใจต่อการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในปัญหาขยะ และการมี
ส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะ ลงมือทำกิจกรรมเกี่ยวกับขยะร่วมกับชุมชน
ทั้งในเขตเทศบาลและพื้นที่รอบๆ อย่างต่อเนื่อง จัดทำรูปจำลองของสถานที่ฝัง
กลบ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ แต่งตั้งคณะทำงานประชาสัมพันธ์ประกอบด้วย
เจ้าหน้าที่ของเทศบาล และอาสาสมัครจากหน่วยงานอื่นๆ อาทิ ข้าราชการจาก
สำนักงานสาธารณสุข โรงพยาบาล กลุ่มข้าราชการ ครู ตำรวจ ผู้นำชุมชนในเขต
เทศบาล และองค์การพัฒนาเอกชน กระจายข้อมูลของโครงการไปยังชุมชนใน
พื้นที่ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และใช้ยุทธวิธีการประชาสัมพันธ์เชิงรุก แต่ระยะ
เวลาในการทำงานสั้นเกินไป ความพยายามเข้าไปให้ข้อมูลถูกประชาชนแปล
ความหมายเป็น ความพยายามเข้าไปยึดยึดโครงการ ด้วยเหตุผลที่เทศบาล
ได้จัดเตรียมการดำเนินการเอาไว้ก่อนแล้ว ในที่สุดประชาชนรวมตัวคัดค้านและ
เข้าเจรจากับเทศบาล ผลสรุปเทศบาลต้องยอมรับมติ คือ “ให้ระงับโครงการก่อสร้าง
เอาไว้ก่อน เพื่อลดความรุนแรง และหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า” (ผู้อำนวยการ
สำนักงานสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม, สัมภาษณ์)

จากการรวบรวมข้อมูลทั้งจากบุคคลและเอกสาร จึงสรุปสภาพการจัดการ
ขยะมูลฝอยและการแก้ปัญหามลพิษของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้
ตาม (ภาพที่ 2)

2. ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องการจัดการขยะในระดับครัวเรือน

ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามจำนวน 395 คน เป็นเพศหญิงร้อยละ 50.63 เพศชาย ร้อยละ 49.36 มีอายุระหว่าง 35-44 มากที่สุด ร้อยละ 62.02 รองลงมาอายุ 24-34 ปี ร้อยละ 18.98 มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษามากที่สุด ร้อยละ 32.65 รองลงมาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 25.31 มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุด ร้อยละ 24.30 รองลงมา ได้แก่ อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 21.51 และมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 5,001-8,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 53.16 รองลงมา ได้แก่ 3,001-5,000 บาท ร้อยละ 21.51 ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง ($X=3.17$) สำหรับประเด็นที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับมากมี 5 ข้อ คือ ปัญหาขยะของครัวเรือนเกิดจากการจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ($X=3.70$) การแยกขยะก่อนทิ้งในครัวเรือนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการปัญหาขยะของส่วนรวม ($X=3.61$) การกำจัดขยะในครัวเรือนอย่างถูกวิธี ช่วยลดปัญหาสุขภาพอนามัยของครัวเรือนและชุมชนได้ ($X=3.57$) ขยะสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าโดยวิธีการแปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่และใช้ซ้ำได้ ($X=3.57$) และชุมชนควรมีมาตรการฟื้นฟูการฟื้นฟูการใช้ประโยชน์จากขยะที่คัดแยกตามประเภท ($X=3.56$) ส่วนความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลางมี 3 ข้อคือ การเกิดขยะในครัวเรือนและชุมชนเกิดจากพฤติกรรมกรรมการบริโภคในชีวิตประจำวันของคนในครัวเรือน ($X=3.43$) การจัดการขยะของครัวเรือนโดยการส่งให้เทศบาลนำไปกำจัดเป็นวิธีที่ง่ายและประหยัดเวลา ($X=3.42$) และการคัดแยกขยะเปียกเพื่อนำมาทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ เป็นวิธีการหนึ่งของการฟื้นฟูประโยชน์จากขยะ ($X=3.04$) และสุดท้ายประเด็นที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย 2 ข้อ คือ การคัดแยกขยะต้องเป็นหน้าที่ของเทศบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดขยะ ($X=2.02$) และการคัดแยกขยะไม่ใช่หน้าที่ของสมาชิกในครัวเรือนขยะ ($X=1.80$) รายละเอียดใน (ตารางที่ 1)

3. ความพร้อมของประชาชนด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือน

ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมประชาชนมีความพร้อมด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในระดับครัวเรือนในระดับปานกลาง ($X=3.10$) สำหรับประเด็นที่ประชาชนมีความพร้อมในระดับมากที่สุด 2 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจัดการขยะชุมชน ($X=3.71$) การมีส่วนร่วมพัฒนาศักยภาพของตนเองเรื่องการจัดการขยะ โดยการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบและนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชน ($X=3.57$) ส่วนความพร้อมในระดับปานกลางมี 5 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาวิธีการและการจัดการขยะร่วมกับสมาชิกในชุมชน ($X=3.41$) การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจแก้ไขปัญหาขยะชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชน ($X=3.40$) การจัดกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในชุมชนร่วมกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ($X=3.16$) การมีส่วนร่วมให้ครัวเรือนของตนเป็นครอบครัวที่ช่วยลดปริมาณขยะในชุมชนโดยการคัดแยกขยะตามประเภทของขยะเปียกขยะแห้งและขยะอันตราย ($X=3.10$) การมีส่วนร่วมพร้อมเสียสละเวลาเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของชุมชน ($X=2.58$) สำหรับประเด็นที่ประชาชนมีความพร้อมในระดับน้อยมี 2 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติการคัดแยกขยะในครัวเรือน เพื่อนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้เพื่อการเกษตรของครัวเรือน ($X=2.49$) และการมีส่วนร่วมชักชวนให้บุคคลใกล้ชิดเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการขยะชุมชน ($X=2.44$) รายละเอียดในตารางที่ 2

4. กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนสำหรับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ผลการวิจัยซึ่งได้จากการสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอกลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน สรุปได้ดังนี้

1) การกำหนดกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าหมาย คือ กลยุทธ์การประสานความเข้าใจ กลยุทธ์การจัดการขยะแบบครบวงจร กลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และกลยุทธ์การบริหารองค์การ

2) การกำหนดแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับกลยุทธ์ โดยมีแผนงานหรือโครงการ และกิจกรรมตามกลยุทธ์ ดังตัวอย่างเช่น (1) กลยุทธ์

การประสานความเข้าใจ ประกอบด้วย โครงการประสานงานกับองค์การเอกชน โครงการจัดตั้งกองทุนจิตอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อม และโครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ข้อมูลข่าวสาร (2) กลยุทธ์การจัดการขยะแบบครบวงจร ประกอบด้วย โครงการคัดแยกขยะมูลฝอย โครงการทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ โครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการทำความสะอาดชุมชน โครงการตลาดนัดรีไซเคิล โครงการธนาคารวัสดุรีไซเคิลในโรงเรียน หน่วยงาน และชุมชน โครงการส่งเสริมอาชีพ และโครงการรับซื้อขยะของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ (3) กลยุทธ์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย กระบวนการ A-I-C (การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม) การจัดการประกวดโรงเรียนและชุมชนที่จัดการสิ่งแวดล้อมดีเด่น โครงการเมื่อน่าอยู่ และการสร้างจิตสำนึกให้กับแนวร่วม และ (4) กลยุทธ์การบริหารองค์การจะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการบริหารงานเป็นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประสบปัญหาในเรื่องการจัดการขยะของเทศบาลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า แท้ที่จริงแล้วปัญหาเกิดจาก ประการแรก คือ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในการจัดการขยะมูลฝอย คิดว่าเป็นหน้าที่ของเทศบาลจะต้องทำให้กับประชาชน ประการที่สอง เกิดจากประชาชนไม่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจรทำให้ขยะมูลฝอยมีปริมาณมากขึ้น ประการที่สาม ได้แก่ ประชาชนไม่มีการปลูกฝังจิตสำนึกและค่านิยมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการไม่อนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ในครัวเรือน ประการสุดท้าย ระบบการบริหารจัดการแบบราชการ ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานแก้ปัญหามิที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้ทำขึ้น คือ

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุลักษณ์ นิศยนต์ (2541) ที่ศึกษาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองหนองบัวลำภู เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและหาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่า ถ้าผู้นำชุมชนและประชาชน

ในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นมีทัศนคติที่ดี ส่งผลให้การปฏิบัติงานของเทศบาลดีขึ้น เนื่องจากได้รับความร่วมมือในการกำจัดขยะมูลฝอย ทำให้ปริมาณมูลฝอยลดลงและสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบัณฑิต เอื้อวัฒนานุกุล และไพฑูริ์ สุขเกิด (2544) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์วิศสุริ์ไซเคิลชุมชนและธนาคารขยะมูลฝอยเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าภาครัฐต้องมีการปรับปรุงบทบาทในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีการปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐ ให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ให้มีการรณรงค์ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อการเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนและองค์กรชุมชนให้ตระหนักถึงผลกระทบจากปัญหาขยะมูลฝอย ส่งเสริมองค์กรชุมชนและท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนและกองทุนสำหรับจัดการเรื่องขยะมูลฝอยให้มากขึ้น จึงจะสามารถป้องกันปัญหาที่เกิดจากขยะมูลฝอยได้ในอนาคต

2) การจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร กิจกรรมตามโครงการหรือแผนยุทธศาสตร์ต้องมีเป้าหมาย เพื่อลดปริมาณขยะมูลฝอยตั้งแต่ครัวเรือนนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ หลีกเลี่ยงการใช้ขยะมูลฝอยอันตราย การกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑิต เอื้อวัฒนานุกุล และไพฑูริ์ สุขเกิด (2544) ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนเสริมกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยในโครงการธนาคารขยะมูลฝอยและศูนย์วิศสุริ์ไซเคิลชุมชน คือ ศักยภาพและความพร้อมของชุมชน คุณลักษณะความเป็นผู้นำของชุมชน และระดับความสัมพันธ์ของชุมชน

3) การสร้างจิตสำนึกและค่านิยมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงาน โดยเริ่มจากการสร้างแนวร่วม สร้างความเข้าใจ คิดร่วมกันทำงานด้วยกัน หน่วยงานสนับสนุนให้ความรู้และสนับสนุนเทคโนโลยี ชุมชนช่วยกันปฏิบัติด้วยกิจกรรมที่ต่างฝ่ายต่างได้ประโยชน์และมีความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อารีย์ วงศ์เกษม (2542) ศึกษาการบริหารและการจัดการมูลฝอยโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

เทศบาลเมืองเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักความสะอาด โดยให้รู้จักลดปริมาณขยะมูลฝอย จะส่งผลต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมและเรื่องขยะมูลฝอยได้ในอนาคต

4) การนำเอารูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเชิงกลยุทธ์ มาใช้ เนื่องจากการจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นการจัดการที่เน้นถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการจัดการภายใน ซึ่งมีการเตรียมแผนการดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป หรือตอบโต้ภาวะการณ์แข่งขันได้อย่างรวดเร็ว โดยมีการจัดการทรัพยากรให้เหมาะสม โดยที่การจัดการเชิงกลยุทธ์จะคำนึงถึงชุดของการตัดสินใจและการดำเนินการต่างๆ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ หรือกลยุทธ์ที่ช่วยให้องค์กรมุ่งสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนั้น การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ยังเปิดโอกาสให้ให้ภาคภาคีต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเข้ามามีส่วนร่วมคิดตั้งแต่เริ่มแรก พัทธมธง วังสนธิ์ (2541) ก็ศึกษาพบว่า การบูรณาการภารกิจและความร่วมมือระหว่างกัน เป็นการร่วมปฏิบัติและร่วมตรวจสอบตามหลักการการมีส่วนร่วม จะนำไปสู่การเป็นองค์กรที่โปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกขนาดและทุกรูปแบบ ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

การดำเนินการกับปัญหาขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ได้นำวิกฤติของปัญหาขยะมาจัดการให้เป็นโอกาส โดยใช้วิธีการจัดการเชิงกลยุทธ์ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการแก้ปัญหา โดยไม่ได้เน้นการเพิ่มปริมาณคนงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ แต่ใช้วิธีการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นหลัก ซึ่งถือว่าการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์สามารถบริหารจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมได้ ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยลดลงตามเป้าหมาย ที่ทั้งขยะแห้งเดิมยังไม่เต็มสามารถใช้ต่อได้ มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น ซึ่งถือเป็นการส่งสัญญาณที่ดีของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมความรับผิดชอบต่อสังคมของคนในชุมชน

และสิ่งที่ตามมา คือ กระแสการต่อต้านคัดค้านจากประชาชนในพื้นที่ไม่ปรากฏ เนื่องจากขยะมูลฝอยไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ แต่กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ตอบแทนให้อีกด้วย จากการดำเนินนโยบายข้างต้นมีร้านค้าของเก่าในพื้นที่รองรับหลักการค้าแยกขยะมูลฝอยของเทศบาลได้อย่างทั่วถึง การซื้อขายขยะรีไซเคิลจึงทำได้ง่าย และต่อเนื่อง ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง เพราะประชาชนมีรายได้เสริมที่หมุนเวียนกลับมาใช้สอยได้ต่อไป วิธีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเชิงกลยุทธ์ ถือว่าเป็นการสร้างมิติใหม่ของการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย เป็นการเสริมสร้างทัศนคติเรื่องขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม บัณฑิตแห่งความสำเร็จน่าจะมาจาก 1) ความมุ่งมั่นและจริงจังของผู้บริหารระดับสูงในองค์กร 2) การทำงานเป็นทีมที่จริงจังของคณะทำงานที่มาจากหลากหลายหน่วยงาน 3) การมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคประชาชน องค์กรเอกชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 4) การใช้วิทยากรจากองค์กรอื่น เพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพลังงานเข้าไปเป็นตัวกระตุ้นดำเนินการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 5) การที่มีหลายหน่วยงานและองค์กรอื่นๆ ให้ความสนใจและมาศึกษาดูงานในกิจกรรมการดำเนินงานของเทศบาลเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้มีการดำเนินงาน เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จในทุกโครงการ ทำให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืน เพราะทุกองค์กรต้องรักษาเกียรติยศชื่อเสียงขององค์กร

สำหรับแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการขยะชุมชนในอนาคต องค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งนี้โดยการนำหลักการป้องกันมลพิษ (Pollution Prevention) มาใช้ ซึ่งได้แก่ ลดมลพิษหรือของเสียให้น้อยที่สุด หรือไม่เสียเลย ซึ่งจะทำให้มีของเสียปริมาณน้อยที่ต้องนำไปกำจัด เมื่อของเสียมีปริมาณน้อยการจัดการก็จะง่ายและใช้งบประมาณน้อยในการดำเนินงาน ซึ่งในส่วนของปัญหาขยะมูลฝอยนั้นสามารถทำได้โดยการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและการแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ ดังนั้น เทศบาลหรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ต้องนำหลักการคิดเชิงกลยุทธ์มาใช้ จึงจะสามารถป้องกันและแก้ปัญหาขยะในระยะยาวได้ ซึ่งมีวิธีดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1) ต้องมีการให้องค์ความรู้ด้านวิชาการให้ประชาชนเข้าใจเพื่อนำไปปฏิบัติในด้านต่างๆ ได้แก่ (1) การลดปริมาณการผลิตขยะมูลฝอย (Reduce) โดยการรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะมูลฝอยในแต่ละวัน (2) การใช้ซ้ำ (Reuse) โดยการรณรงค์ให้ประชาชนใช้วัสดุสิ่งของต่างๆ ให้คุ้มค่าที่สุด (3) การจัดการระบบรีไซเคิล หรือการนำไปแปรรูป เพื่อนำมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยการรณรงค์ให้คัดแยกขยะมูลฝอยตามประเภท ทั้งที่บ้าน โรงเรียน และที่สำนักงาน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์โดยการนำไปขาย สำหรับขยะมูลฝอยที่ขายได้ ขยะเปียก หรือเศษอาหารนำมาทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำชีวภาพ

2) ในส่วนของการนำไปปฏิบัติต้องมีการดำเนินดังนี้ (1) ในการจะวางแผนกลยุทธ์ทุกครั้งต้องมีการทำ SWOT ทุกครั้ง เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจทางเลือกกลยุทธ์ (2) ใช้กระบวนการ A-I-C มาใช้ในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและให้ถือว่างานจะสำเร็จได้ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม (3) ใช้กระบวนการ PDCA มาใช้ในการส่งเสริม ควบคุมการดำเนินกลยุทธ์สู่ความยั่งยืน (4) ในการดำเนินงานต้องมีการเก็บข้อมูลนำมาวิเคราะห์หาคำตอบเพื่อการดำเนินงานเป็นสากล ตามหลักวิทยาศาสตร์ (5) ผู้ดำเนินงานต้องมีความสนใจ ใส่ใจ และมีภาวะผู้นำ (6) การดำเนินงานต้องมีความต่อเนื่อง และคิดค้นสร้างนวัตกรรมใหม่ตลอดเวลา และ (7) ต้องสร้างกระบวนการทำงานให้เกิดพฤติกรรมต่อเนื่องและให้เป็นวัฒนธรรมในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ได้กลยุทธ์ในการกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วมในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 ด้านประสานความเข้าใจกับองค์กร และชุมชน
- 1.2 ด้านการจัดการขยะแบบครบวงจร
- 1.3 ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม
- 1.4 ด้านการบริหารองค์กร

ซึ่งกลยุทธ์การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ ยังเป็นเพียงนามธรรม ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติ (Implementation) ให้เป็นรูปธรรมได้ โดยการกำหนดเป็นนโยบายของเทศบาลเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งควรมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ควรนำผลการวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม จัดทำร่างแผนปฏิบัติ หรือข้อบัญญัติเทศบาล เพื่อขอความเห็นชอบจากสภาเทศบาล เป็นแผนประจำปี (Action plan) หรือข้อบัญญัติ ซึ่งในแผนดังกล่าว จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ กิจกรรม งบประมาณ ระยะเวลา และผู้รับผิดชอบ

ขั้นที่ 2 การประสานงานกับองค์กร หรือตัวแทนผู้นำชุมชน และตัวแทนครัวเรือนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท และหน้าที่ของทุกภาคส่วนที่มีผลต่อการป้องกัน และกำจัดขยะ ตลอดจนปัญหา หรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การจัดเวทีเพื่อรวมสมองจากทุกภาคส่วน เพื่อร่วมมือกันนำกลยุทธ์ที่ผ่านการอนุมัติจากเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ไปบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบ และถูกวิธี

ขั้นที่ 4 การประชาสัมพันธ์โดยการผ่านสื่อทุกรูปแบบที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นการรณรงค์ให้ทุกองค์กร และทุกคนมีความตระหนักรู้ หรือมีความรู้ เจตคติ และทักษะกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนโทษที่จะตามมา

ขั้นที่ 5 การปฏิบัติตามนโยบายโดยมอบหมายให้องค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมในการออกคำสั่งของกฎหมาย ให้มีผู้รับผิดชอบ จัดสรรงบประมาณ และเครื่องมืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำจัดขยะ

ขั้นที่ 6 การติดตาม และประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุง และพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากผลวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสู่การปฏิบัติ ดังนี้

2.1 เทศบาลจะนำกลยุทธ์การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมไปวางแผนดำเนินงานภายใต้มาตรการต่างๆ ตามบทบาทของเทศบาลให้เกิดเป็นรูปธรรม

2.2 เทศบาลควรดำเนินการหาแหล่งกำจัดขยะที่ห่างไกลแหล่งชุมชน และกฎวิธี เพื่อป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.3 เทศบาลควรจัดหาภาชนะรองรับขยะในชุมชนให้เพียงพอต่อปริมาณขยะในแต่ละวัน

2.4 เทศบาลควรทำการประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อรณรงค์ให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกต่อมลพิษสิ่งแวดล้อม

2.5 เทศบาลควรเป็นเจ้าภาพในการประกวดชุมชนปลอดขยะ โดยมีรางวัลเป็นแรงจูงใจ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

3.1 ควรทำการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการขยายเมืองเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

3.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการบริหารจัดการขยะในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

3.3 ควรศึกษาหาแนวทางการบริหารจัดการขยะขนาดเล็ก เพื่อนำขยะกลับคืนมาใช้ (Reused) และการแปรสภาพขยะที่ใช้แล้ว ให้สามารถนำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ (Recycle) ภายในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2542). ทางออกของปัญหาขยะล้นเมือง: การมีส่วนร่วม

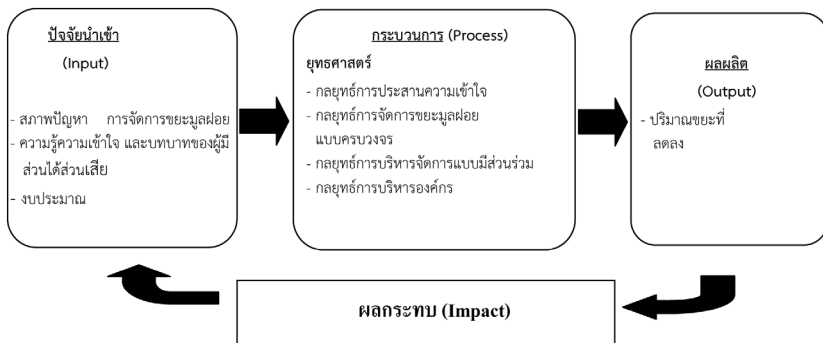
ของชุมชน. ค้นจาก http://www.thaienvironment.net/update_area/article_txt/tp_detail.asp?txt_id=9exp020].

กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2542). นโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.].

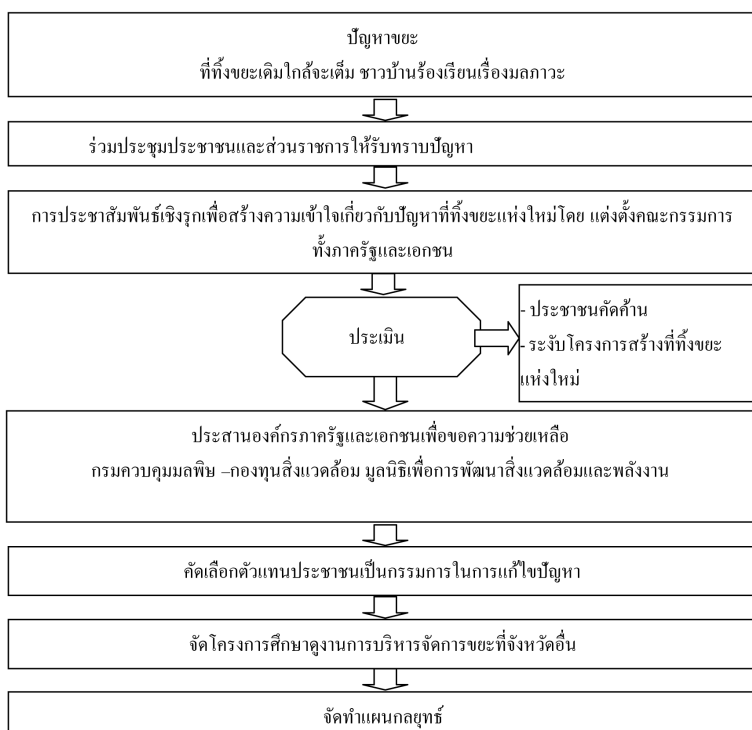
นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ สัมภาษณ์วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2555

บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น

- บัณฑิต เอื้อวัฒนภูกุล และไพฑูริ์ สุขเกิด. (2544). **การมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาศูนย์วัสดุไซเคิลชุมชนและธนาคารขยะเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- ผู้อำนวยการสาธารณสุขสำนักการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555
- พัทตร์ผจง วัฒนสินธุ์. (2541). **การวางแผนเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2552). **โครงการต้นแบบการจัดการขยะชุมชนภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีครบวงจรเพื่อผลิตพลังงาน**. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ นิสนันต์. (2541). **การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองหนองบัวลำภู**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2554). **งานทะเบียนราษฎร สำนักปลัดเทศบาล เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์**.
- สำนักงานเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2554). **สำนักการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์**.
- อารีย์ วงศ์เกษม. (2542). **การบริหารและการจัดการมูลฝอย โดยองค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณีเทศบาลเมืองเมืองพล อำเภอพหล จังหวัดขอนแก่น**. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2 กระบวนการจัดการขยะชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ตารางที่ 1 ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องการจัดการขยะในระดับครัวเรือน

การจัดการขยะในครัวเรือน	ระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชน (N=395)					
	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	แปลผล
1 การกำจัดขยะในครัวเรือนอย่างถูกวิธี ช่วยลดปัญหาสุขภาพอนามัยของครัวเรือน และชุมชนได้	256 (64.81)	113 (28.61)	20 (5.06)	6 (1.52)	3.57	มาก
2 การแยกขยะก่อนทิ้งในครัวเรือนเป็น สิ่งจำเป็นต่อการจัดการปัญหาขยะของ ส่วนรวม	267 (67.59)	107 (27.09)	14 (3.54)	7 (1.77)	3.61	มาก
3 การคัดแยกขยะไม่ใช่หน้าที่ของสมาชิก ในครัวเรือน	9 (2.28)	92 (23.29)	106 (26.84)	188 (47.59)	1.80	น้อย
4 การคัดแยกขยะต้องเป็นหน้าที่ของ เทศบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการขยะ	36 (9.11)	23 (5.82)	249 (63.04)	87 (22.03)	2.02	น้อย
5 การจัดการขยะของครัวเรือนโดยการส่ง ให้เทศบาลนำไปกำจัดเป็นวิธีที่ง่ายและ ประหยัดเวลา	250 (63.29)	86 (21.77)	35 (8.86)	24 (6.08)	3.42	ปานกลาง
6 ชุมชนควรมีมาตรการฟื้นฟูการใช้ประโยชน์ จากขยะที่คัดแยกตามประเภท	271 (68.61)	88 (22.28)	23 (5.82)	13 (3.29)	3.56	มาก
7 การคัดแยกขยะเปียกเพื่อนำมาทำปุ๋ยน้ำ หมักชีวภาพเป็นวิธีการหนึ่งของการฟื้นฟู ประโยชน์จากขยะ	96 (24.30)	241 (61.01)	34 (8.61)	24 (6.08)	3.04	ปานกลาง
8 การเกิดขยะในครัวเรือนและชุมชนเกิดจาก พฤติกรรมกรบริโภคในชีวิตประจำวันของ คนในครัวเรือน	256 (64.81)	77 (19.49)	37 (9.37)	25 (6.33)	3.43	ปานกลาง
9 ปัญหาขยะของครัวเรือนเกิดจากการ จัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ	302 (76.46)	74 (18.73)	12 (3.04)	7 (1.77)	3.70	มาก
10 ขยะสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าโดยวิธีการ แปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่และใช้ซ้ำได้	276 (69.87)	81 (20.51)	25 (6.33)	13 (3.29)	3.57	มาก
ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจในภาพรวม					3.17	ปานกลาง

ตารางที่ 2 ความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการขยะในระดับครัวเรือน

การมีส่วนร่วมด้านการจัดการขยะในครัวเรือน	ระดับความพร้อมของประชาชน					แปลผล
	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย	
1 ท่านอยากจะมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจแก้ไขปัญหาขยะชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชน	255 (64.30)	81 (20.51)	23 (5.82)	37 (9.37)	3.40	ปานกลาง
2 ท่านอยากมีส่วนร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาวิธีการและการจัดการขยะร่วมกับสมาชิกในชุมชน	237 (60.00)	112 (28.35)	16 (4.05)	30 (7.59)	3.41	ปานกลาง
3 ท่านพร้อมจัดกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในชุมชนร่วมกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน	188 (47.59)	92 (23.29)	106 (26.84)	9 (2.28)	3.16	ปานกลาง
4 ท่านอยากให้ครัวเรือนของท่านเป็นครอบครัวที่ช่วยลดปริมาณขยะในชุมชนโดยการคัดแยกขยะตามประเภทของขยะเปียก ขยะแห้ง และขยะอันตราย	187 (47.34)	98 (24.81)	72 (18.23)	38 (9.62)	3.10	ปานกลาง
5 ท่านพร้อมลงมือปฏิบัติการคัดแยกขยะในครัวเรือนเพื่อนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้เพื่อการเกษตรของครัวเรือน	45 (11.39)	132 (33.42)	188 (47.59)	30 (7.59)	2.49	น้อย
6 ท่านจะพัฒนาศักยภาพของตนเองเรื่องการจัดการขยะโดยการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบและนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชน	276 (69.87)	83 (21.01)	22 (5.57)	14 (3.54)	3.57	มาก
7 ท่านพร้อมชักชวนให้บุคคลใกล้ชิดเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการขยะชุมชน	89 (22.53)	97 (24.56)	106 (26.84)	103 (26.08)	2.44	น้อย
8 ท่านพร้อมร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจัดการขยะชุมชน	317 (80.25)	51 (12.91)	19 (4.81)	8 (2.03)	3.71	มาก
9 ท่านพร้อมเสียสละเวลาเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของชุมชน	61 (15.44)	177 (44.81)	86 (21.77)	71 (17.97)	2.58	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยความพร้อมในการมีส่วนร่วมของประชาชน					3.10	ปานกลาง